

ції є використання адміністративних заходів щодо стабілізації валютного курсу та запровадження інфляційного таргетування.

Недостатність грошової маси може негативно позначитись на платіжній дисципліні, внаслідок чого з'являється платіжна криза та недостатньою виявляється ліквідність банків та фінансово-господарських суб'єктів.

Таким чином, грошовий ринок дає змогу здійснювати накопичення, оборот, розподіл і перерозподіл грошового капіталу між сферами національної економіки. Водночас, це – синтез ринків різних засобів платежу. Як переконує досвід країн із розвинутою ринковою економікою, угоди на грошовому ринку опосередковуються, по-перше, кредитними інститутами (комерційними банками або іншими установами), які беруть у борг або надають грошові позики, по-друге – інвестиційними або аналогічними організаціями, які забезпечують випуск і обіг різного роду боргових зобов'язань, що реалізуються за гроші на обліковому ринку. Отже, грошовий ринок може бути представлений ринком готівки і ринком боргових зобов'язань (облікових або боргових інструментів).

3.3. Валютний ринок: суть та основи функціонування

Валютний ринок – це система економічних відносин купівлі-продажу іноземних валют і платіжних документів у іноземних валютах (чеки, векселі, перекази, акредитиви). Валютні ринки служать механізмом, за допомогою якого проводяться міжнародні розрахунки у зовнішній торгівлі. У зв'язку із нестабільністю багатьох національних валют і різким посиленням рухливості валютних курсів особливого розмаху набувають спекулятивні операції, спрямовані на одержання прибутку від зміни валютних курсів. Валютний ринок охоплює значну кількість локальних ринків по здійсненню конкретних операцій (зовнішньоторговельні розрахунки, туризм, міграція капіталів, робочої сили, страхування тощо) в певних регіонах і центрах міжнародної торгівлі. Існують такі ринки:

- єрвалюти (для операцій з валютою країн Західної Європи);
- єрродепозитів (формування вкладів в комерційних банках за рахунок коштів, одержаних від операцій на ринку єррвалют).

Наприклад, фірма у Канаді може випустити довгострокові облігації у доларах США в Європейських країнах.

Операції на валютному ринку поділяються на:

- готівкові або “спот” (видача іноземної валюти і сплата її еквівалента в іноземній валюті здійснюються негайно);
- строкові або “форвард” (за домовленістю сторін видача іноземної валюти і сплата еквівалента здійснюється через 1–3 і більше місяців по курсу, обумовленому при укладанні угоди);
- операції “своп” (об’єднання готівкової і строкової угоди);
- арбітражні (один із учасників угоди використовує різницю валютних курсів і процентних ставок за обумовлений період на різних ринках з метою одержання прибутку).

В Україні створена валютна біржа в Києві, на якій здійснюються операції з іноземною валютою за ринковим курсом. Всім юридичним особам надається право при посередництві комерційних банків, які мають відповідні ліцензії, продавати і купувати іноземну валюту в обмін на гривню по курсу, що встановлюється на основі поточного співвідношення попиту і пропозиції при проведенні валютних операцій.

Операції з іноземною валютою на території України здійснюються відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання та валютного контролю” та інших документів, які визначають, що учасникам валютного ринку в Україні є: Національний банк України; уповноважені комерційні банки; кредитно-фінансові установи, які отримали ліцензію НБУ на право проведення валютних операцій; юридичні особи, які уклали агентські угоди на відкриття пунктів обміну іноземних валют; кредитно-фінансові установи-нерезиденти, які одержали індивідуальні ліцензії НБУ на право проведення операцій на валютному ринку України.

Банківські операції з іноземною валютою в країні здійснюються уповноваженими банками, тобто комерційними банками, які мають ліцензію Національного банку України на проведення операцій з іноземною валютою.

До валютних операцій взагалі належать операції, пов’язані:

- з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобів платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов’язань, предметом яких є валютні цінності;

– із ввезенням, переказом і пересиланням на територію України та вивезенням, переказом і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Валютними цінностями на території України вважаються:

1. *Валюта України*, під якою розуміють грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет та в інших формах, що перебувають в обігу і є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках банківських та інших кредитно-фінансових установах на території України.

2. *Платіжні документи та інші папери* (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші банківські документи), *виражені у валюті України.*

3. *Іноземна валюта* – іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що не підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти в грошових одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України.

4. *Платіжні документи та інші цінні папери* (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), *виражені в іноземній валюті або монетарних металах.*

5. *Монетарні метали*: золото і метали іридієво-платинових груп у будь-якому вигляді та стані, за винятком ювелірних, промислових і побутових виробів з цих металів і брухту цих металів.

Учасниками валютних операцій можуть бути юридичні та фізичні особи, які з точки зору валютного регулювання розглядаються як резиденти та нерезиденти.

До резидентів належать:

1) фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

2) юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнахо-

дженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України;

3) дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств та організації за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

Нерезидентами вважаються:

1) фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України;

2) юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням за межами України, які створені і діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб а інших суб'єктів підприємницької діяльності України;

3) розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їхні філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Згідно із законодавством України резиденти і нерезиденти мають право бути власниками валютних цінностей, що перебувають на території України, крім випадків, передбачених законодавчими актами України. Резиденти і нерезиденти також мають право здійснювати валютні операції з урахуванням обмежень, встановлених Декретом Кабінету Міністрів "Про систему валютного регулювання та валютного контролю" та іншими нормативними актами.

Відкриття та ведення валютних рахунків. Порядок відкриття та ведення валютних рахунків в Україні визначає Національний банк України. Для відкриття рахунку юридичні особи надають банку певні документи:

- копію свідоцтва про реєстрацію та копії реєстраційних документів, засвідчені нотаріально;
- заяву встановленого зразка;
- нотаріально засвідчені картки зі зразками підписів осіб, уповнова-

жених проводити розрахункові операції, та відбитком печатки (для юридичних осіб).

Банк оформлює відкриття рахунка клієнта на підставі договору про розрахунково-касове обслуговування за валютними рахунками. Взагалі банківські рахунки в іноземній валюті можна поділити на розрахункові, субрахункові, позикові, депозитні (за вкладами).

Розвиток валютного ринку України впродовж першого двадцятиріччя незалежності пройшов декілька етапів:

– перший етап – 1991–1994 роки. Впровадження національної грошової одиниці, поява українського валютного ринку, становлення регулюючих органів та формування законодавчої бази функціонування ринку. Початок цього періоду відзначався значними темпами девальвації національної валюти та наступною фіксацією її курсу із створенням подвійного ринку;

– другий етап – 1995–1998 роки. Лібералізація проведення валютних операцій, стабілізація інфляційних процесів національної грошової одиниці і, як наслідок, стабілізація валютного курсу. Використання НБУ ринкових інструментів регулювання валютного ринку. Характеризувався значною ревальвацією реального курсу гривні впродовж 1996–1997 років, яка створила підстави для девальвації гривні в 1998 р. Кінець періоду відзначився фінансовою кризою та значною девальвацією національної валюти, що висвітлило приховані проблеми та недосконалість механізму функціонування валютного ринку;

– третій етап – 1999 р. – по сьогодні. Початок цього етапу характеризувався впровадженням нових правил функціонування ринку, які обмежили спекулятивні можливості банків, сприяли стабілізації ситуації на валютному ринку України та лібералізували діяльність ринку.

На сьогодні одним із головних аспектів фінансової незалежності та безпеки держави є проблема доларизації економіки, в зв'язку з тим, що долар США поряд з гривнею виконує функцію грошей. Для збереження контрольованості монетарної сфери політика НБУ має бути направлена на скорочення частки доларів США в національних розрахунках, в силу того, що при купівлі дорогоцінних речей найчастіше використовується іноземна валюта – долар, євро.

Процес доларизації має негативний вплив не лише на валютний ринок, а й на економіку України в цілому. Знецінення національної валюти,

відносно долару створює проблему повернення валютних кредитів, що негативно позначається на функціонуванні банківської системи і призводить до зростання державного боргу. Головними заходами щодо стабілізації валютного курсу використовуються державні фінансові інтервенції, які впливають на розмір валютних резервів. Стабілізації національної валюти сприяє співпраця з МВФ, чиї кредити дозволяють поповнювати валютні резерви і таким чином укріплювати національну валюту.

3.4. Кредитний ринок як складова частина фінансового ринку

Кредитний ринок, як історично, так і за його значущістю та вагою, є основною складовою фінансового ринку. Він забезпечує найшвидший доступ до ресурсів. Випуск в обіг цінних паперів і мобілізація з їх допомогою ресурсів потребує певного часу, тоді як кредит можна отримати у досить стислі терміни — протягом кількох днів. Така перевага дуже важлива як з погляду фінансового забезпечення потреб окремих суб'єктів, так і з позицій функціонування усієї фінансової системи.

Переваги кредитного ринку впливають із функціонального потенціалу основних суб'єктів цього ринку — комерційних банків, які не тільки опосередковують рух фінансових ресурсів, а й певною мірою продукують їх. Так, централізація фінансових ресурсів у інституційних інвесторів на фондовому ринку є лише проміжним кроком у їх переміщенні до суб'єктів господарювання, де після придбання вони будуть використовуватися як власні. Це дуже важливі структури, які призначені для централізації окремих роздрібнених, часто незначних за розмірами, коштів та для їх раціонального розміщення. Однак їх роль, хоча і важлива, проте істотно обмежена, бо вони — лише фінансові посередники.

Кредитна система в умовах ринкової економіки є провідною ланкою фінансової системи цілому. Це пояснюється тим, що кредитування є основною формою фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, а також відіграє важливу роль у діяльності держави і фізичних осіб. Кредит, як форма фінансових відносин, відображає перерозподільні відносини з приводу використання на поворотній і платній основі тимчасово вільних фінансових ресурсів. Він поділяється на комерційний і банківський.